

deren, en in sommige gevallen van de wortels.

DRACONTIUM: *Dracunculus polyphyllus*. C. B. *Arum polyphyllum Rivini*. Dragon, of de veelbladerige Kalfsvoet.

Dit wordt in de Tuinen gekweekt, het heeft nauwlyks eenig ander geneeskundig verschil van het gemeene Kalfsvoet (a), dan dat het in alle zyne deelen wat prikkelender en scherper is.

DRAKENA, zie **CONTRAYERVA.**

DULCAMARÆ seu *Amaræ dulcis*, *Solani lignosi*, *berba*, *radix*: *Solani scandentis*, seu *Dulcamaræ*. C. B. Bitter zoet, of houtagtige Nagtschaduw; het kruid en de Wortel 'er van. [E.]

Deeze plant groeit in 't wilde in vogtige heggen, en, klimt met brosse houtagtige ranken, in de struiken op. De smaak der takken en wortels, is, gelyk de naam der plante mede brengt, zoo wel bitter als zoet; zodanig dat de bitterheid eerst, en de zoetheid daar na geproefd worde. Zy worden aangepreezen, als ontsluitende (b), om geronnen bloed te ontbinden, enz. en worden gezegd in 't algemeen veele ontlastingen te veroorzaaken, door het zweet, de pis, den stoelgang, byzonderlyk door den laatsten.

EBULI *folia*, *Cortex*, *radix*: *Sambuci humilis*, sive *Ebuli*. C. B. Hadig: een laage Vlierboom; de wortel, bast en bladeren 'er van. [E.]

Deeze plant groeit in sommige landstreeken van Engeland in 't wilde; maar omtrent Londen ontmoet men ze zelden, dan in de tuinen: op het oog kan men weinig onderscheid zien tusschen deeze plant en den Vlierboom, uitgenoomen in de gestalte; dewyl de Vlierboom een vry groote boom, en de Hadig slegts een kruid van drie of vier voeten hoog is. De Wortels, bast en bladeren van den *Ebulus* hebben eenen walgagtigen, scherpen, bitteren

smaak, en een soort van scherpen onaangenaamen reuk: zy zyn allen sterke buikzuiverende middelen (c), en worden als zodanigen aangepreezen in Waterzugten (d), en andere gevallen, waarin zulke soorte van Geneesmiddelen worden voorgeschreven. De bast van den wortel wordt gezegd het allersterkste te zyn; en de bladeren het zwakste: doch zy allen zyn veel te ruwe geneesmiddelen, om algemeen te gebruiken; want zy ontlasten somtyds geweldig van boven, walgen byna altyd de Maag, en veroorzaaken groot ongemak in de ingewanden. Door kooking worden ze (gelyk andere sterk en schielyk werkende (e) middelen) zagter en veiliger in hunne werkinge. *Fernelius* verhaalt, dat zy hunne buikzuiverende kragt, door lang kooken geheel en al verliezen. De beziën deezer plante zyn insgelyks buikzuiverende, doch zoo geweldig niet, als de andere deelen. Een Conserf, van dezelve gemaakt, mag men als een buikzuiverend (f) middel ingeeven, tot de gifte van een Once; en in kleiner giften, als een openend (g), en ontsluitend (b) middel in langduurige ziekten; met dit laatste oogmerk, zegt *Haller*, wordt het in Zwitserland dikwyls gebruikt, tot de gifte van een Drachma.

ELATINES *folia*: *Linariae segetum nummulariae folio non villosa* *Tourn.* Eerenpryswyfje; de bladeren 'er van.

Dit is eene laage kruipende plant, die in 't wilde op de koorlanden wast. De bladeren hebben een zeer bitteren, wrangagtigen smaak. Zy werden voor deezen gehouden, voor uitneemende wondheelende (i) middelen, en van grooten dienst om zweeren te zuiveren, en oude zweeren, en verspreidende kankeragtige zeeren te geneezen. Sommigen hebben ze inwendig aangepreezen voor ongemakken van melaatsheid en schurftigheid (k); gelyk ook in Waterzugten (l). Zy geeft den naam aan een van de Winkel honichs [L.]; doch de plant zelve wordt in de tegenwoordige praktyk nooit gebruikt, en deeze bereiding van dezelve is in geene groote achting.

ELE-

(a) *Arum*. (b) *Diobstruentas*. (c) *Cathartica*. (d) *Hydropes*. (e) *Drastica*. (f) *Catharticum*. (g) *Aperiens*. (h) *Diobstruens*. (i) *Vulneraria*. (k) *Morbi leprosi & scrophulosi*. (l) *Hydropes*.

ELEMI [L. E.] *Gomelemi*. Ethiopische Olie-boom, Harst.

Dit is eene Hars, die uit de Spaansche West-Indien, en somtyds uit de Oost-Indien overgebragt wordt, in lange rondagtige koeken, doorgaands in platte bladen opgerold. De beste foorte is zagtagtig, eenigzins doorschynend, van eene bleeke witagtig geele kleur, en van eenen sterken, niet onaangenaamen smaak. Zy wordt byna geheel en al ontbonden in zuiveren geest van wyn, en geeft een gedeelte van haare welriekendheid met dit scheivogt, in de distilleeringe, over: en met water gedistilleerd, levert ze een groote meenigte van eene bleek gekleurde dunne, welriekende, wezendlyke Olie uit. Deeze Hars geeft den naam aan een der Winkel zalven, en nauwlyks wordt 'er thans eenig ander gebruik van gemaakt; hoewel zy zekerlyk beeter zyn voor inwendig gebruik, dan eenige andere middelen, die in hooger achtung gehouden worden.

ELEOSELINUM, zie **APIUM**.

ELEUTHERIÆ, *seu Cascarilla cortex*.

[L. E.] *Cascarilla*, *Kinquina*, of *Kina-kina*.

Dit is een bast, die, zoo men zegt, uit een der Bahama's Eilanden, *Elatharia* genaamd, in Europa wordt overgebragt, in gekruide stukken, of opgerold in korte rollen, omtrent een duim breed; heel zeer gelykende, in 't uiterlyk aanzien, naar den Peruviaanschen Bast (*m*); doch van binnen van eene veel bleeker bruine kleur, zoo vast niet en vryfbaar.

Zyn smaak is bitterer, en toch zoo onaangenaam niet; ook zoo wrang niet als de Peruviaansche bast; met een veel sterker geur van speceryagtige prikkeling en heetheid: de dunne buitenste bast, welke van eene witachtige kleur is, heeft geen en smaak. Hy brandt zeer ligt, en geeft, terwyl hy brandt, eenen zeer welriekenden reuk van zich: deeze byzondere eigenschap onderscheidt de *Eleutheria* van alle andere bekende basten. *Stisserius* schynt de

eerste geweest te zyn, in *Europa*, die den bast der *Eleutheria* (*n*), als een geneesmiddel gebruikt heeft; hy verhaalt (in zyne *Act. Laborat. Chym.* uitgegeeven in 't jaar 1693) dat hy deezen speceryagtigen bast uit *Engeland* ontvangen hadt; en dat dezelve, eenigen tyd daarna, te *Brunswyk* voor Peruviaanschen Bast verkogt was: en dat een Aftrekzel (*o*) van denzelven in geloogzoute geesten van Wyn (*p*), of zoetgemaakte loogzoutagtige (*q*), bevonden worde windbreekende (*r*), pisdryvende (*s*), en van grooten dienst te zyn in jicht (*t*), scheurbuik (*v*), en graveel; en dat het, kort na den maaltijd ingenomen zynde, een weinig hoofdpyn verwekt. Kort daarna werd de *Eleutheria* door *Apinus* gebruikt, in eene besmettelijke koorts, welke in 1694 en 1695. in sommige deelen van *Noorwegen* heerschte. Deeze Ziekte, welke in 't eerst eene gewoone afgaande koorts scheen te zyn, was op 't laatst verzeld van peperkoorts, of blutskoorts-agtige vlakken. De gewoone vordryvende middelen (*x*), en de zweetmiddelen (*y*) werden kragteloos bevonden: maar de Poeder of het Uittreksel van deezen Bast, by dezelve gevoegd, was van goede uitwerking, zelfs na dat de *Peperkoorts* (*z*), waren uitgekomen: Rodeloopten (*a*), die op de koortsen volgden, werden door het zelfde geneesmiddel wechgenomen. Geduurende het gebruik van de *Eleutheria* zweette de Lyder doorgaands overvloedig, zonder verlies van krachten, of ander ongemak: ook behieldt hy open lyf; en die niet zweette, hadt drie of viermaal stoelgang daags; als de maand- of bloed-vloeden (*b*) in den beginne der ziekte opgestopt waren, kwamen ze op het gebruik van dit geneesmiddel doorgaands weder ten voorschyn. Onder de *Duitschers* is de *Eleutheria* tot heden toe in zeer groote achtung, en wordt dikwyls gebruikt tegen gewoone afgaande koortsen (*c*), en heeft in dit geval den voorrang boven den Peruviaanschen Bast, omdat hy minder onderworpen is aan sommige

(*m*) *Cortex Peruvianus*. (*n*) *Radix Eleutheria*. (*o*) *Tinctura*. (*p*) *Spiritus vini alcalizati*. (*q*) *Spiritus dulcificati alcalini*. (*r*) *Carminans*. (*s*) *Diuretica*. (*t*) *Artbridis*. (*v*) *Scorbutum*. (*x*) *Alexipharmaca*. (*y*) *Sa-dorifica*. (*z*) *Petechia*. (*a*) *Dysenteria*. (*b*) *Menstruales & hæmorrhoidales fluxus*. (*c*) *Febres intermittentes*.

ongemakken, welken deeze laatste, door zyne meerdere saamentrekkinge (*d*) kan veroorzaaken: ook wordt hy ingegeven, en met goed gevolg, voor winderige (*e*) kolieken, inwendige Ambeïën (*f*), Rodeloopen (*g*), de Buikloopen (*b*) van scherpe koortsen, en andere diergelyke ziekten. De Heeren van de Fransche Academie bevonden deezen bast van uitsteekenden dienst in een besmettelijken Rodeloop (*i*) in 't jaar 1719. waarin de *Epica-coanba* kragteloos bevonden werdt: De Heer *Boulduc* merkt aan, dat deeze laatste een slapheid en zwakheid van de maag agterlaat, welke een geruimen tyd duurt; terwyl de *Eleutheria* de kragten spoedig herstelt en opwekt, en den eetlust bevordert. By ons is deeze Bast nog zoo veel niet in gebruik, als hy wel waardig schynt te wezen: alleenlyk worden 'er somtyds treksels (*k*) van voorgeschreven, om de borstontlastingen te bevorderen.

ENDIVIAE Radix, folia: Intibi sativæ latifoliae. C. B. Andievie; de Wortels en de Bladeren.

Andievie wordt in de tuinen voor keuken gebruik gekweekt. Het is een maatig verkoelend en openend kruid, byna van de zelfde hoedanigheid, als de Cichory. De zaaden worden in den rang der vier kleiner verkoelende zaaden geplaatst.

ENULÆ CAMPANÆ seu Helenii radix: Asteris omnium maximi Tourn. Alants wortel, of Galant-wortel. [L. E.]

Dit is een zeer groote donzige plant, die somtyds in 't wilde in vogtige vette gronden gevonden wordt. De Wortel heeft, byzonder als hy droog is, een aangenaamen speceryagtigen smaak: zyn smaak is, op het eerste kaauwen, lymagtig, en als wat dufagtig; maar ontdekt wel haast eene speceryagtige bitterheid, welke allens zeer scherp en steekende wordt. De Alantswortel bezit de gemeene kragten der verdryvende middelen (*l*): hy wordt voornaamelyk aangepreezen, om de

borstontlastingen (*m*) in vogtige Amborstigheden (*n*), en hoelten, te bevorderen; en tot dat einde is hy een inmengsel in het Borst-honinchdrankje (*o*) der *Edinburgsche Apotbeek*: men zegt, dat hy, rykelyk gebruikt zynde, pis verwekt, en open lyf maakt. In sommige deelen van *Duitschland* worden groote menigten van deeze wortels geconfyt, en als een maagmiddel gebruikt, om de spanning der ingewanden, in 't algemeen, te versterken, en om de taaije sappen te verdunnen. Deszelve kragten worden beeter door geestagtige vogten, dan door wateragtigen uitgetrokken: de eersten heffen naauwelyks iets op in het distilleeren; met het laatste reist een wezendlyke olie op, welke tot witte vlokken of schilfers saamensfremt: Deeze bezit in den eersten opslag den geur van den Alantswortel; maar is zeer geschikt om dien, in 't bewaaren, te verliezen. Een Uittreksel (*p*), met water gemaakt, (eene bereiding, welke thans in de winkels gehouden wordt) heeft de bitterheid en prikkelende kragt van den Wortel; maar in een minderen trap, dan dat met geest van wyn gemaakt wordt.

EQUISETUM, zie CAUDA EQUINA.

ERIGERI, seu Senecionis folia: Senecionis minoris vulgaris. C. B. Kruiskruid, Kruiswortel; de bladeren 'er van. [E.]

Dit is een gemeen kruid, welk men, niet tegenstaande het een jaarlyksche plant is, byna op alle tyden van 't jaar ontmoet. Het sap of een treksel 'er van in *Ale* (of Engelsch Bier) wordt in 't algemeen gehouden voor een zagt en veilig braakmiddel (*q*); doch het moet in eene zeer groote menigte gebruikt worden, zoo het eenige uitwerking in dit geval zal hebben. Het versche kruid tot eene grove pap geslagen zynde, en, uitwendig koud, op het kuiltje van de Maag gelegd, wordt gezegd, wel eens sterke braakinge verwekt te hebben; doch, gelyk *Haller* met recht vermoedt, daar is waarfchynelyk bedrog onder de waarneeming geweest: ERU-

(*d*) *Astringentia.* (*e*) *Colica flatulentes.* (*f*) *Hæmorrhagines internæ.* (*g*) *Dysenteria.* (*h*) *Diarrhæa febrium acutarum.* (*i*) *Dysenteria epidemica.* (*k*) *Infusiones.* (*l*) *Alexipharmacum.* (*m*) *Expectoratio.* (*n*) *Asthmata.* (*o*) *Oxymel pectorale.* (*p*) *Extractum.* (*q*) *Emeticum.*

ERUCÆ semen: Eruca latifolia alba, sativa Dioscoridis. C. B. Raketten; de Zaaden 'er van. [E.]

Dit Kruid wordt voor deezen veel in de tuinen gekweekt tot geneeskundig gebruik en tot Salade; doch is nu zoo gemeen niet. Op het oog gelykt het wel naar mosterd; doch is ligt daar van te onderscheiden door de gladheid zynner bladeren, en de onaangenaamheid van zynen reuk: De zaaden hebben eenen prikkelenden smaak, gelyk die van de mosterd is; maar zwakker: zy zyn lang vermaard geweest, als middelen om de liefde lusten op te wekken; en mogelyk bezittenze, in sommige gevallen, iets van deeze kragt, met andere scherpe plantengemeen.

ERVUM, zie OROBUS.

ERYNGII radix: Eryngii maritimi. C. B. Zee-kruisdistel, of Duivels naaigaren; de wortel 'er van. [L. E.]

Deeze plant groeit overvloedig op sommige van onze zandige of keizelagtige stranden: de wortels zyn slap en zeer lang; hebben eenen aangenaamen zoetagtigen smaak, welke gevolgd wordt, als men ze eenigen tyd kaaft, van een lagen trap van speceryagtige heetheid en scherphheid. Zy worden gehouden voor openende (r), en pisdryvende (s), en zyn ook vermaard geweest, als liefde verwekkende (t); echter zyn derzelver kragten te zwak, om ze in den rang der geneesmiddelen toe te laten. De ingelegde of konfyte wortel moet in de Winkels gehouden worden.

ERYSIMI folia: Erysimi vulgaris. C. B. Edele Raketten, Heesch-kruid; de bladeren 'er van. [E.]

Dit is een laage haarige plant; die zeer gemeen is in woeste plaatsen, en langs de wegen. De bladeren worden gezegd, de borst-ontlastingen te bevorderen, de pis te verwekken; gelyk ook de andere vloeibaare afscheidingen, de lymige sappen te verdunnen en te ontbinden enz. Dit heeft men ondersteld dat ze

deeden, door eene scherpe prikkelende hoedanigheid; doch de smaak ontdekt in dezelve alleen eene kruidagtige zagtheid, zonder eenige scherphheid: de Zaaden zyn inderdaad zeer prikkelende, en de Wortels in eenen geringen graad.

ESULA MAJOR & MINOR, zie TITHYMALUS.

EUPATORII CANNABINI folia: Eupatorii Cannabini. C. B. Hempboelkenkruid, Leverkruid; de Bladeren 'er van.

Deeze plant wordt in 't wilde aan de kanten der slooten en rivieren, of beeken gevonden. Zy heeft een scherpen reuk, en zeer bitteren smaak, met eene groote maate van prikkelinge. De Bladeren worden grootelyks aangeprezen, om de spanning der ingewanden te versterken; en zy worden gezegd uitsteekende uitwerkingen te hebben, in de Waterzugt (v), de Geelzugt (x), kwaade gesteldheid (y), en scheurbuikagtige ziekten (z). Boerhaave onderrecht ons, dat dit het gemeene Geneesmiddel der Turfdelvers in Holland is, tegen scheurbuiken, vuile zweeren, en gezwellen aan de voeten, waar aan zy veel onderworpen zyn. De Wortel van deeze plant wordt gezegd, als een sterk buikzuiverend (a) middel te werken.

EUPATORIUM MESUES, zie AGE-RATUM.

EUPATORIUM GRÆCORUM, zie AGRIMONIA.

EUPHORBIIUM [E.] Perfaansche Toortsche, Gom.

Dit is een Gomhars, die uit een groote Oosterfche Heester vloeit. Zy wordt onmiddelyk uit Barbaryen tot ons overgebracht in droppels van eene onregelmaatige gedaante; sommige van welken, als ze gebrooken worden, bevonden worden, doornijes, takjes, bloemen, en andere groeiende stoffen te

(r) Aperientes. (s) Diuretici. (t) Aphrodisiaci, (v) Hydrops. (x) Argutus sive morbus regius. (y) Cachexia. (z) Morbi scorbucici. (a) Catharticum.

te bevatten; anderen zyn hol, zonder iets in derzelve holligheid te hebben: de traanen hebben doorgaands van buiten eene bleek gele kleur, eenigzins witagtig van binnen; en zy breeken ligtelyk tusschen de vingers. Zag-tjes op de tong gelegd, doen ze dezelve aan met eenen zeer scherp bytenden smaak, en als men ze eenigen tyd in den mond houdt, worden ze geweldig scherp, ontfteekende, enz. bevonden, en doen de keel zweeren. *Euphorbium* is zeer moeijelyk tot poeder te maaken; want de fynder deeltjes van de poeder, welken opvliegen, doen het hoofd geweldig aan. De scherpte 'er van is zoo groot, dat het volftrekt onbekwaam is tot eenig inwendig gebruik: 'er zyn verscheidene verbeeterende dingen beproefd, om deszelfs vergifigheid te maatigen; doch men kan op de besten derzelve niet betrouwen: en dewyl 'er geen wezendlyke reden voor deszelfs gebruik schynt te weezen, dan alleen tot eenig uitwendig oogmerk; zoo oordeelen wy met *Hoffman* en anderen, dat het van de lyst der inwendige Geneesmiddelen moet uitgeschrappt worden.

EUPHRASLÆ folia: Euphrasie officinarum. C. B. Oogentrooft; de Bladeren 'er van.

Dit is een zeer laage plant, die in 't wilde op vogtige velden groeit. Zy was voor deezzen beroemd, als een middel voor de Oogen (*b*), en werdt zoo wel inwendig, als uitwendig gebruikt. *Hildanus* zeidt, dat hy oude Menschen van zeventig jaaren gekend heeft, die hun gezigt verlooren hadden, en het zelve, door 't gebruik van dat geneesmiddel, wedergekregen hebben: doch latere Beoeffenaars der Geneeskunst zyn nooit zoo gelukkig geweest, dat ze zulke goede uitwerkingen van dit kruid hebben waargenomen. Thans wordt het, en met recht, geheel en al voorby gezien.

FABÆ flores & semen: Fabæ flore candido lituris nigris conspicuo Tourn. Tuinboonen; de bloemen en zaaden. [E.]

(b) *Ophthalmicum.* (c) *Cosmicum.* (d) *Metalla.* (e) *Secretiones difficiles.* (f) *Tubus intestinalis.* (g) *Exhalationes nidorosa.* (h) *Vis aperiens.* (i) *Astringens.*

Deeze boonen dienen meer tot gebruik voor de keuken, dan voor de Geneeskunst: zy zyn een zeer winderig eeten, geevende genoegzaam voedsel, maar zyn niet gemakkelyk te verteeren; byzonder als ze oud geworden zyn. Een water uit de bloemen gedistilleerd is vermaard geweest, als een blankersel (*c*), en behoudt zyne hoedanigheid als nog by sommige Kunstenaars.

FARFARA, zie TUSSELAGO.

FERRUM & CHALYBS. [L. E.] Yzer en Staal. [L. E.]

Het Staal wordt zoo bekwaam niet geoordeeld, tot geneeskundig gebruik, als het zachter Yzer; om dat de dierlyke sappen, en de gemeene scheivogten bezwaarlyker daarop kunnen werken: want Yzer wordt gereedelyk ontbonden in alle zuuren, en roeft van zelfs in de lucht, voornaamelyk als het nu en dan met water vogtig gemaakt wordt; daar Staal een langer tyd tot ontbinding noodig heeft, en zoo ligt niet roeft.

De algemeene kragten deezer Bergstoffen (*d*), en der verscheidene Bereidingen van dezelve zyn; de veezelen te doen styven; den omloop (des bloeds) te verlevendigen, de moeijelyke afscheidingen (*e*) in de afgelegener deelen te bevorderen, en te gelyk de ongergelde ontlastingen na de darmbuis (*f*) toe, te wederstaan. Indien zy goede uitwerking hebben, dan is de pols, na het gebruik, zeer merkelyk opgewakkerd; de kleur van 't aangezigt, die te vooren bleek was, verandert dan in eene fleurige roode; de buik-pis- en huid-ontlastingen zyn dan vermeerderd. Oprispingen, die naar gebraden Vet gelyken (*g*), en afgang zonder bleke kleur, zyn teekenen, dat zy goede uitwerking gedaan hebben.

Aan sommige Bereidingen van Yzer wordt doorgaands eene openende kracht (*h*) toegeschreven, en aan anderen eene saamentrekkende (*i*); maar inderdaad brengenze alle de beide uitwerkingen voort, zoo wel van openinge, als van saamentrekkinge, en schynen alleen